9. kép

Habsburg Ottó az Egyesült Államokban, 1963 körül.
Habsburg Ottó Alapítvány, Habsburg Ottó Gyűjtemény,
Fotó- és audiovizuális gyűjtemény, HOAL I-5-b 6-5.

Fejérdy Gergely

Habsburg Ottó és a magyar ügy[1] az ENSZ-ben

Összefoglalás:

Habsburg Ottó mindig nagy odafigyeléssel követte Ausztria és Magyarország sorsát. Nemcsak egyszerű megfigyelő volt, hanem kiterjedt kapcsolati hálóját felhasználva megpróbált segítségére lenni az egykori Osztrák–Magyar Monarchia utódállamainak. Az 1956-os forradalmat különösen fontos történelmi eseményként értékelte már az első napokban. Úgy vélte, hogy a magyar ügy előmozdítására a legalkalmasabb helyszín az ENSZ lehet. Habsburg Ottó már 1956 októberében spanyol közvetítéssel szorgalmazta, hogy a magyarországi forradalom ügye a nemzetközi szervezet elé kerüljön. Az egykori trónörökös kezdeti lelkesedése azonban nagyon hamar alábbhagyott, látva az ENSZ tehetetlenségét. Habsburg Ottó már 1945-től bizalmatlanul tekintett erre a nemzetközi szervezetre, de a magyar ügy sorsa megerősítette számára, hogy aligha lehet érdemben számítani rá. 1956 és 1963 között mindezek ellenére különösen a madridi magyar félhivatalos követség segítségével megpróbált mindent megtenni, hogy a világ lelkiismeretét ébren tartsa a magyarországi forradalom letörése után is. Tanulmányunk jelentős részben az egykori trónörökös személyes hagyatékából előkerült, korábban nem ismert dokumentumokra támaszkodik, és ezeken keresztül értékes adalékokkal egészíti ki a korszakra és az ENSZ-re vonatkozó történeti kutatásokat.

Kulcsszavak:

Habsburg Ottó, Egyesült Államok, Dag Hammarskjöld, Madrid

1 Az 1956-os magyar forradalom és leverésének kérdése 1956-tól 1962-ig szerepelt az ENSZ Biztonsági Tanács, majd pedig a Közgyűlés napirendjén. Ezt a szakirodalom „magyar ügyként" emlegeti. Lásd még Lakatos István, Nagy András és Alekszandr Sztikalin tanulmányát a kötetben.

DOI 10.65480/ensz.2025.09

Az Osztrák–Magyar Monarchia utolsó császárának legidősebb fia édesapja, IV. Károly halálát követően ugyan soha nem került trónra, mégis jelentős közéleti személyiséggé vált az 1930-as évektől. Neveltetése során különös hangsúly került az egykori Osztrák–Magyar Monarchia országaiért viselt felelősségre, ami jól magyarázta későbbi politikai elkötelezettségét. Habsburg Ottó egész életében különleges figyelmet szentelt Ausztriának és Magyarországnak. Az 1930-as években komoly küzdelmet folytatott Ausztria függetlenségéért, az Anschluss elkerüléséért.[2] A II. világháború alatt, 1940 és 1944 között az Egyesült Államokban, menekültként, a közép-európai országok függetlenségéért és a hitleri birodalom ellen munkálkodott. 1943-tól a Szovjetunió Duna-medencei térnyerésének elkerüléséért küzdött. Nagyon hamar felismerte, hogy Sztálin célkitűzése az orosz területek felszabadítása után a nyugat felé történő terjeszkedés lesz.[3] Kihasználva személyes jó kapcsolatait Franklin D. Roosevelt amerikai elnökkel és Winston Churchill brit miniszterelnökkel, hangot adott aggályainak, és megpróbált hatást gyakorolni a közép-európai térség sorsának alakítására. Tervei és elképzelései a washingtoni State Departmentnek az Európa II. világháború utáni kérdései megvitatásával és az ezzel kapcsolatos amerikai stratégia kialakításával foglalkozó különleges bizottsága, az Advisory Committee on Problems of Foreign Relations, vagyis a Külügyi Kapcsolatokkal Foglalkozó Tanácsadó Bizottság asztalára is eljutottak.[4] Habsburg Ottó azonban kénytelen volt már 1945 elején, a jaltai konferencia kapcsán megállapítani, hogy minden erőfeszítése hiábavalónak bizonyult, és a kialakuló új világrend alapjainál „egyedül a hatalmi politika volt a döntő”.[5] Az egykori trónörökös számára nyilvánvaló volt, hogy a háború alatt kényszerű szövetségben lévő angolszász hatalmak és Szovjetunió útjai szétváltak, és határozott szembenállás bontakozott ki köztük. 1946 januárjában, amikor *persona non grata*ként kénytelen volt elhagyni Ausztriát, teljesen nyilvánvaló volt számára, hogy ez a szembenállás már egyértelmű valóság. Habsburg Ottó ettől kezdve a kommunizmusellenes küzdelmet, a kelet-európai blokkba kényszerített országok felszabadításának elérését tűzte zászlajára. Történelmi családjának, társadalmi státuszának köszönhetően rendkívül kiterjedt, határokon átívelő ismeretségi körére támaszkodva megpróbálta előmozdítani a Duna-medencei országok ügyét.

2 Fiziker 2010.

3 Lásd Bullitt–Kennan 1972, 601–602.

4 Schweitzer 2013, 80.

5 Habsburg 1965, 5–6.

Habsburg Ottó kritikus véleménye az Egyesült Nemzetek Szervezetéről

Az egykori trónörökös azonban nem csupán a szovjet térnyerést látta súlyos problémának, hanem a Roosevelt által mindenképpen felállítani kívánt Egyesült Nemzetek Szervezetének működési formáját is.[6] Habsburg Ottó úgy vélte, hogy ez a világ összes országát magába foglalni kívánó intézmény idealista politika szülötte, és a valóságban aligha lesz hatékonyabb, mint a Nemzetek Szövetsége volt. Ennek egyik okát abban látta, hogy az Alapokmány nem írt elő jelentős különbségtételt a nagy, befolyásos és a kis, legtöbbször a nagyobb hatalmaktól jelentős függésben lévő államok között. Úgy vélte, hogy hiába próbálja ezt egyensúlyozni a Biztonsági Tanács összetétele, alapvetően ez a látszólag egyenlőségre törekvő rendszer számos visszaélés melegágya lesz. Évtizedekkel később adott interjújában így nyilatkozott: „a II. világháború előtt volt húsz állam, komoly állam. Most az ENSZ-ben százkilencven van, és ezek közül vannak mindenféle államok, amelyek alig léteznek. Kis államok nagyon kis lakossággal, de akiknek mind ugyanolyan joguk van, mint a nagy államoknak. Mi ennek a következménye? Hogy mindenféle sötét társaság egy ilyen államot megpróbálja megvásárolni, és onnét aztán az állami privilégiumokkal próbál mindenféle előnyöket biztosítani."[7] Más helyen kijelentette, hogy ebben az intézményben „a teljesen felelőtlen többség lehet vezető hatalom a 130 tagállam között. A New York-i Közgyűlésen ugyanis abszolút többséget lehet összeállítani olyan államokból, amelyek együttvéve még csak egy százalékát sem adják a világszervezet költségvetésének."[8] Habsburg Ottó úgy látta, hogy a lobbitevékenység már kezdetektől jelen volt, és sokszor kedvezőtlenül manipulálhatóvá tette ezt a nemzetközi intézményt.

Az egykori trónörökös különösen nehezményezte az Egyesült Államok politikáját a szervezetben. Több esetben kritizálta, és hangsúlyozta, hogy annak ellenére, hogy alapító tagja és egyben jelentős finanszírozója is volt az ENSZ-nek, az 1948-ban ünnepélyesen elfogadott emberi jogok egyetemes nyilatkozatát csak akkor volt hajlandó zászlajára tűzni, ha az érdekeinek megfelelt. Különösen Kelet-Közép-Európa népeinek sorsa kapcsán nehezményezte, hogy Washington az ENSZ keretei között rendszeresen szemet huny súlyos kommunista visszaélések felett.[9] 1948 szeptemberében a Párizsban tartott ENSZ Közgyűlésről írt elemzésében Habsburg Ottó aláhúzta, hogy nagyon ambiciózus programmal indult el

6 Baier–Demmerle 2002, 370.

7 Országos Széchényi Könyvtár (a továbbiakban OSZK), Magyar Mozgóképkincs Megismertetéséért Alapítvány (a továbbiakban MMMA), 0451_11_HO_980208. 00:01:02

8 Baier–Demmerle 2002, 369–370.

9 Habsburg 1979, 64–65.

ez a nemzetközi szervezet, de eddig semmilyen célját nem érte el. Az egykori trónörökös szerint ez leginkább a nyugati világ egységes irányvonalának hiánya és Moszkva obstrukciós magatartása miatt volt így.[10] A magyarországi 1956-os forradalom kapcsán többször is szóvá tette a világszervezetben is megnyilvánuló amerikai politikai hozzáállás „cinikus voltát", illetve a szovjet manipulációs tevékenység hatékonyságát.

Habsburg Ottó a magyar forradalom idején

Habsburg Ottó különösen nagy figyelmet szentelt a magyarországi politikai eseményeknek 1956-ban. Már a forradalom előtt érzékelte, főként Bakách-Bessenyey Györgynek, a New York-i Magyar Nemzeti Bizottmány külpolitikáért felelős prominens személyiségének 1956 tavaszán tett európai körútján készült feljegyzéséből,[11] hogy jelentősen növekszik az elégedetlenség a magyarok körében. Az egykori trónörökös a forradalom kirobbanásának hírére elsőként, 1956. október 24-én Marosy Ferenccel beszélt telefonon, aki a *de facto* működő madridi királyi magyar követség[12] vezetője volt ekkor, és jó kapcsolatot ápolt a Franco tábornok vezetése alatt álló spanyol kormányzattal. A beszélgetésről ugyan nincs részletes feljegyzésünk, de későbbi levelezésükből kiderül, hogy az egykori trónörökös utasította a diplomatát, álljon készenlétben, mert ha a szükség úgy kívánja, Spanyolország segítségét is igénybe kell venni a magyar forradalom sikere érdekében.[13]

Habsburg Ottó mindazonáltal az első két napban óvatos maradt. Gyűjtötte és elemezte a híreket. Meg kell jegyezni, hogy ekkor nem állt közvetlen érintkezésben Magyarországgal, és a rádióadásokon kívül a helyszínről nem jutott el hozzá információ. Leginkább a magyar emigráns körökre, illetve a nyugati sajtóra és külföldi kiterjedt kapcsolati hálójára tudott támaszkodni. A helyzetet október 26-án látta érettnek arra, hogy konkrét nemzetközi lépéseket tegyen. Marosy Ferencen keresztül kapcsolatba lépett a spanyol kormánnyal. Az egykori magyar trónörökös telefonba diktálta le üzenetét, amit jegyzék formájában a magyar követ juttatott el a címzetthez, Alberto Martin-Artajon spanyol külügyminisz-

10 Habsburg Ottó Alapítvány (a továbbiakban HOAL), Habsburg Ottó Gyűjtemény: I-10-1948-1538-Henrich Degenfeld iratanyag, külpolitikai jelentések, „The UNO in Paris" (1948. december 1.).

11 HOAL: I-2-b-Bakách-Bessenyey György (New York, 1956. július 6. Melléklet).

12 A madridi magyar követséget, amit a Magyar Népköztársaság által el nem ismert diplomata, Marosy Ferenc vezetett 1949-től és 1969-ig, Franco tábornok egyoldalúan elismerte. A külképviselet működését részben a spanyol kormány finanszírozta. A követség ezért *de facto* csak a nyugati magyar emigrációt tudta képviselni. Szekér 2023, 163–170.

13 Fejérdy 2021, 1007–1010.

terhez.[14] Habsburg Ottó három nappal a forradalom kirobbanása után arra kérte Madridot, hogy az ENSZ-ben tiltakozzon a Szovjetunió magyarországi beavatkozása ellen. Már a rákövetkező napon, október 27-én a spanyol kormány ülésén megszavazták ezt a javaslatot, és New Yorkban az ország ENSZ-képviselete utasítást kapott a magyar forradalom kapcsán a tiltakozásra.[15] Marosy október 27-én táviratban értesítette az egykori trónörököst a madridi döntésről. Habsburg Ottó az információ megérkezését követően személyesen küldött francia nyelvű köszönetet Franco tábornoknak a „lovagias, együttérző, keresztényi gesztusáért".[16]

Itt meg kell azonban jegyeznünk, hogy Bakách-Bessenyey György és Marosy Ferenc levelezéséből is kiderül, hogy nem a spanyol közbelépés volt a döntő a magyar ügy ENSZ-ben történt felvetésére.[17] Maga a madridi *de facto* követ is hezitált, milyen formában tálalja Habsburg Ottó kérését Franco tábornok kormányának. Az egykori trónörökös október 26-i kérésével kapcsolatban ezt írta Bakách-Bessenyey Györgynek: „Mint táviratilag már jelentettem, ma délben felhívott ŐF. [Őfelsége] Pöckingből, és közölte, hogy ott [Németországban] interceptált [szerzett] rádióhírek szerint Miskolcon még tartják magukat a felkelők és állítólag megalakult volna valami ellenforradalmi kormány is. Egyben felkért ŐF., hogy továbbítsam a spanyol kormányhoz azt a szuggesztióját [javaslatát], hogy Spanyolország ragadja magához a kezdeményezést, hogy az Egyesült Nemzetek tanácsának közbelépését kérje a fegyveres orosz beavatkozás ellen. Minthogy az adott helyzetben halasztást nem tartottam megengedhetőnek, és ha mások nem, akkor végső esetben Spanyolország is jó ahhoz, hogy az UNO-t[18] felrázza, továbbítottam ŐF. üzenetét olyan formában, hogyha jónak látod a demarcheomat [intézkedésemet] úgy tüntethetem fel mindig, mintha a MNB [Magyar Nemzeti Bizottmány] is benne volna. Viszont, lehet bármilyen okból ezt nem tartanád helyesnek, – akkor úgyis lehet beállítani, hogy az iniciativa tisztán ŐF-é és én kizárólag postaszekrény voltam."[19]

Három nappal később írt válaszában Bakách-Bessenyey György jelezte, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány a Franco vezette Spanyolország támogató fellépését nem tartotta minden szempontból kívánatosnak. New Yorkból az egy-

14 HOAL: I-2-a-Marosy Ferenc (Madrid, 1956. október 26.) Marosy erről beszámolt Bakách-Bessenyey Györgynek is. Ez utóbbi levelet közli: Anderle 2002, 119.

15 Ferrero–Dolores 2018, 330.

16 HOAL: I-2-a-Franco, Francisco (Pöcking, 1956. október 27.) (A francia eredetiből a szerző fordította magyarra.)

17 Valójában az amerikaiak kezdeményezésére amerikai–brit–francia közös javaslatra került az ügy az ENSZ BT elé. Békés 2006, 16. Lásd továbbá: Kecskés D. 2007, 61.

18 The United Nations Organisation (UNO), az ENSZ angol nyelvű rövidítése.

19 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest, a továbbiakban MNL OL): P2066-53673-0993. Marosy Ferenc levele Bakách-Bessenyey Györgynek (1956. október 26.).

kori berni követ bizalmasan jelezte Marosynak, hogy személyesen ő kérte az ENSZ titkárságán dolgozó befolyásos ismerősétől, hogy várják meg, míg más országok is tiltakoznak a magyarországi orosz katonai fellépés miatt, és ne csak a spanyol kormány ilyen irányú kérelmét vegyék alapul. Bakách-Bessenyey leírása szerint összegyűjtötték a többi állam tiltakozását, köztük Franciaországét és Nagy-Britanniáét is, ami így komolyabb névsort adott ki, és jelentősebb súllyal bírt, és nem volt annyira „kompromittáló" sem. Ugyanebben az október 29-én kelt levelében arról is értesítette Marosyt, hogy a magyar kérdés kapcsán két álláspont kristályosodott ki. Az egyik szerint, amit leginkább a britek hangoztattak, nincs értelme biztonsági tanácsi határozatot erőltetni, mert az oroszok úgyis megvétózzák azt, és az a tény, hogy egyáltalán az üggyel foglalkoznak, már önmagában jelentős pszichológiai hatást tud gyakorolni a világ közvéleményére, és ezen keresztül kellemetlen Moszkvának. A másik megközelítés, amit egyébként a Magyar Nemzeti Bizottmány és maga Habsburg Ottó is vallott, az volt, hogy fontos lenne szavazásra bocsátani a kérdést a Biztonsági Tanácsban, mert ezzel még nagyobb publicitást lehet adni a magyarországi eseményeknek, még akkor is, ha a Szovjetunió ellene szavaz.[20]

Habsburg Ottó mindeközben meg volt győződve arról, hogy az ő kezdeményezésére került napirendre a magyar ügy New Yorkban. Már október 26-én levelet küldött spanyol barátjának, Alfredo Sanchez Bellának,[21] akinek többek között említést tett arról, hogy mennyire hálás azért, hogy Franco tábornok a magyarországi kérdést hajlandó volt az ENSZ elé terjeszteni.[22] Közben bátorította Marosy Ferencet, hogy kérjen lehetőséget arra, hogy a spanyol rádió magyar adása legyen hosszabb, amit a diplomata el is ért. Így növekedett a műsoridő a korábbi 20 percről közel napi négy órára.[23] Marosy Habsburg Ottóval történt korábbi egyeztetés után október 29-én vasárnap hosszú beszédet tartott a madridi rádió magyar adásában, ahol kiemelte, hogy „kimagasló szerepe volt a nyugati tétovázás leküzdésében a magyar ügy legmagasabb pártfogójának, Ottó királyi hercegnek, aki egyenesen Franco államfőhöz fordult azzal a javaslattal, ragadja magához Spanyolország a kezdeményezést a magyar ügy felvállalásával az Egyesült Nemzetekben. Ottó királyi herceg páratlan tekintélyének köszönhető, hogy a spanyol minisztertanács 24 órán belül teljesítette a kérést."[24]

20 MNL OL: P2066-53673-0994. Bakách-Bessenyey György levele Marosy Ferencnek (New York, 1956. október 29.).

21 Alfredo Sanchez Bella (1916–1999) spanyol történész, politikus, diplomata. 1957–1967 között nagykövet, majd 1969–1973 között turisztikai ügyekért felelős miniszter volt.

22 HOAL: I-2-a-Sanchez Bella, Alfredo (Pöcking, 1956. október 27.) (A francia eredetiből a szerző fordította magyarra.)

23 Anderle 2002, 122.

24 HOAL: I-2-a-Marosy Ferenc (Madrid, 1956. október 29.)

Habsburg Ottó a forradalom napjai alatt nem csupán levelező, de telefonkapcsolatban is állt a magyar politikai emigráció kiemelkedő személyiségeivel. Ezeknek a beszélgetéseknek csak elvétve maradt nyoma, keveset tudunk arról, hogy az egyeztetéseken pontosan mi hangzott el. Az egykori trónörökös több évtizeddel később arra emlékezett, hogy leginkább az Egyesült Államokban élő egykori kisgazdapárti képviselővel, Eckhardt Tiborral osztotta meg gondolatait 1956 októberében.[25]

Habsburg Ottó felelősséget érzett Magyarország jövőjének alakulásáért, így nemegyszer tanáccsal látta el – esetenként utasította – a magyar politikai emigráció vezetését. Az ENSZ-ről és a magyar kérdésről, amely a Biztonsági Tanács október 28-iki ülés után átkerült a Közgyűlés elé, ezekben a levelekben nem esett szó. Habsburg Ottó ekkor még bízott abban, hogy a nemzetközi szervezet hatékonyan tud majd fellépni, legalább a szovjet katonák túlkapásait meg lehet akadályozni, és Moszkvát számon lehet majd kérni. Az egykori trónörökös a cseh–osztrák vízügyi szakértőként ismert és az ENSZ Európai Gazdasági Bizottságában is dolgozó Edmund Hartig grófnak írt levelében legalábbis hangsúlyozta, hogy amennyiben igaznak bizonyulnak azok a hírek, amelyek szerint a Szovjetunióba deportálnak magyar állampolgárokat, akkor kénytelen lesz a nemzetközi szervezet segítségül hívását ismételten javasolni.[26]

Bizonyos fokú félelem mindazonáltal már ekkor felmerült benne, hiszen az 1956. október 29-én kirobbant szuezi válság kapcsán már ekkor feltételezhető volt, hogy a nagyhatalmi figyelem inkább a Közel-Keletre fog terelődni, és a magyar ügy háttérbe szorulhat. Habsburg Ottót különösen is foglalkoztatta ez a konfliktus. A Közel-Keletet és magát az Szuezi-csatornát is jól ismerte. A pontosan egy évvel korábban, 1955 őszén tett nagy utazása során végigjárta az érintett térséget. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa gyorsan reagált a szuezi válságra, hiszen már október 31-én állásfoglalást fogadott el. Ez a tény Habsburg Ottót bizalommal töltötte el, mert azt remélte, hogy ennek következtében gyorsan lezárul a közel-keleti konfliktus, és így a magyar ügy továbbra is a figyelem középpontjában marad.

Az egykori trónörökös üdvözölte a november 1-én egyoldalúan bejelentett magyar semlegességi nyilatkozatot is, és reménykedett annak sikeres nemzetközi elfogadásában. Bízott abban, hogy az ENSZ felkarolja Nagy Imre kérését. Később erőteljesen nehezményezte, hogy ez nem történt meg.[27] A magyar miniszterelnöknek a szervezet főtitkárához még ugyanaznap eljuttatott távirata ugyanis a semlegesség deklarálásán túl egyben azt is kérte, hogy a nyugati nagy-

25 MMMA: 0451_43_HO_981003. felvétel pontos helye: 1:29:39

26 HOAL: I-2-a Edmund Hartig, Pöcking, 1956. október 31.

27 Habsburg Ottó később azt írta, hogy Nagy Imre is kénytelen volt konstatálni, hogy az ENSZ-től nem várhat semmit. Habsburg 1979, 139.

hatalmak nyújtsanak segítséget az ország semlegességének elismerésével. Ez nem kevesebbet jelentett, mint hogy egy a szovjet érdekszférába tartozó ország kormánya, s annak kommunista miniszterelnöke, ha közvetve is, Nagy-Britannia és Franciaország mellett az Egyesült Államok segítségét kéri függetlensége megőrzése érdekében. Ez a nem várt fejlemény alaposan feladta a leckét az amerikai politikusok számára, hogy az új helyzetben hogyan lehet a régi be nem avatkozási politikát folytatni.[28] Habsburg Ottó ekkor még reménykedett abban, hogy az éppen elnökválasztásra készülő Egyesült Államokban kormányzati szinten is felkarolják a magyar ügyet, és feladva korábbi elveiket, akár közvetve, de a külföldi csapatok beavatkozását ENSZ-támogatás mellett hajlandóak lesznek elfogadni.

Az egykori trónörökös már október 27-én értesült arról, hogy Spanyolország a katonai segítségnyújtást is fontolgatja. Ezt Habsburg Ottó támogatta, különösen miután fény derült arra, hogy szovjet katonai erő összevonása történik az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság területén, Galíciában.[29] Az egykori trónörökös a spanyol katonai segítséget eredetileg az ENSZ jóváhagyásával és vezetésével képzelte el, amint Madrid is.[30] Ezt az elképzelést az amerikai magyarság is támogatta, illetve a spanyol fél is kinyilvánította készségét erre vonatkozóan.[31] Franco köréből szerzett információra hivatkozva Marosy Ferenc már október 30-án arról számolhatott be Habsburg Ottónak, hogy Spanyolország kész akár 100 ezer önkéntest is a magyar határra szállítani.[32] Nagy logisztikai problémát jelentett ugyanakkor, hogy Madrid nem rendelkezett megfelelő hatótávolságú repülőkkel, és az Egyesült Államok részéről nem támogatták az ötletet sem ENSZ keretei között, sem azon kívül. Habsburg Ottó ugyan sikerrel aktivizálta a spanyol kormányt Marosy Ferencen keresztül november 4-én, hogy legalább fegyvereket szállítsanak Magyarországra, de ennek kivitelezése Washington merev elutasítása miatt már nem történhetett meg.[33]

28 Békés 1994, 169.

29 Marosy 1981, 72.

30 Anderle 2000, 57.

31 Ezt jól mutatja Marosy Ferencnek Bakách-Bessenyey Ferenchez 1956. november 3-án kelt levele, amelyben jelzi, hogy őt november 2-án megkereste Washingtonból, az amerikai magyar emigráció részéről Bacskai Béla (az Amerikai Magyar Liga főtitkára, korábbi MTI levelező), hogy térképezze fel, lehet-e nagy mennyiségű kézifegyvert vásárolni Spanyolországban, amit el lehetne juttatni Magyarországra. Marosy már ekkor jelezte, hogy Habsburg Ottó közbelépése nélkül ilyen akció nem lehetséges. Anderle 2002, 123.

32 Uo., 122.

33 Fejérdy 2021, 1014–1017.

Az ENSZ-ből fokozatosan kiábránduló egykori trónörökös

Habsburg Ottó november 4. után valójában nem sok reményt fűzött Magyarország keleti blokkból történő kiszakításához, de a helyzetet még napokig nagyon bizonytalannak vélte. Az ENSZ reaktivitásának a hiányát különösen nehezményezte. 1956. november 7-én Milton Stover Eisenhowerhez, az egy nappal korábban újraválasztott amerikai elnök öccséhez fordult, aki ekkor a Pennsylvania Állami Egyetem rektora volt, és akivel kifejezetten jó kapcsolatot ápolt. Levelében Habsburg Ottó pontokba szedve osztotta meg gondolatait a magyarországi eseményeket illetően. Célja nem csupán barátja tájékoztatása volt, hanem rajta keresztül az amerikai államfő figyelmét is fel szerette volna hívni a magyar ügy kapcsán több tényezőre is. Ezek között a megállapítások között a harmadik pontban a következőket húzta alá: „Tény sajnálatos módon az, amit most kell tapasztalnunk, hogy az ENSZ gépezete teljesen képtelen megbirkózni egy ilyen helyzettel. Miközben az ENSZ küldöttei beszélnek és beszélnek, a szovjetek cselekszenek."[34]

Habsburg Ottó hiába próbálta felrázni az amerikai politikai vezetést, kezdeményezése eredménytelen maradt.[35] Három héttel később, az ausztriai ügyeit intéző megbízottjának, August Lovreknek írt, november 29-én kelt levelében kifejtette: „A magyar ügy kapcsán attól tartok, hogy […] Amerika nem akar tenni semmit Magyarországért, vagy legalábbis egyelőre nem. Ezért tolja előre az ENSZ-et. Viszont nem hiszem, hogy jelen pillanatban helyes lenne az ENSZ-szel szemben bármiféle konkrét lépést tenni, mert ezzel csak a nevetségessé válás veszélyének tennénk ki magunkat."[36] Habsburg Ottó úgy vélte, hogy Washington nélkül a nemzetközi szervezet lényeges eredményt nem fog elérni a magyar ügy kapcsán, sőt az amerikai adminisztráció inkább saját felelősségéről próbálja elterelni a figyelmet azzal, hogy mindent az ENSZ keretei között intéz.

Az egykori trónörökös legalábbis így ítélte meg az ENSZ Közgyűlésének az USA javaslatára összehívott második rendkívüli sürgősségi, majd a XI. rendes ülésszakán a beterjesztett és elfogadott határozati javaslatokat.[37] Ez a dokumentum elítélte ugyan a szovjet fegyveres beavatkozást, követelte az emberi jogok sérelmének orvoslását, a szabadság helyreállítását, az ENSZ ellenőrzése

34 MNL OL: P2066-53763-0967. Marosy Ferencnek küldött másolat Habsburg Ottó 1956. november 7-én Eisenhowernek írt leveléről.

35 Habsburg Ottót nagyon elkedvetlenítette az amerikai hajthatatlanság, legalábbis így látta ezt Marosy Ferenc, akivel Madridban találkozott 1956. november végén. MNL OL: P2066-53763-0970. Marosy Ferenc levele Bakách-Bessenyey Györgynek (Madrid, 1956. november 28.).

36 HOAL: I-2-b-Lovrek, August (Pöcking, 1956. nov. 29.) (Német eredetiből a szerző fordítása.)

37 Békés – Kecskés D. 2006, 128–132.

alatt általános választásokat; a deportálások megszüntetését és a folyamatban lévő „genocídium" leállítását, de az egykori trónörökös szerint alapvetően nem segített lényegesen a magyarországi helyzeten, mert semelyik területen nem volt konkrét eljárási javaslat, amely a felsoroltak megvalósítását lehetővé tette volna. Meg kell jegyeznünk, hogy az ENSZ Közgyűlés határozatai efféle javaslatokat nemcsak ez esetben, hanem általában sem tartalmaztak.

Habsburg Ottó már New Yorkba készülődött, amikor 1957. január 10-én a Közgyűlés öttagú különbizottságot jelölt ki annak érdekében, hogy a „Közgyűlést és valamennyi tagállamát a lehető legteljesebben és a lehető legjobban tájékoztassa egyrészt arról a helyzetről, amelyet a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége idézett elő azzal, hogy fegyveres ereje és más eszközök alkalmazásával beavatkozott Magyarország belügyeibe, másrészt a Közgyűlésnek e tárgyban tett javaslataihoz kapcsolódó fejleményekről".[38] 1957. január 18-án érkezett az Egyesült Államokba, ahol hosszabb előadókörúton vett részt, illetve találkozott a magyarság prominens személyiségeivel. Itt és az azt követő hónapokban ugyan követte az ENSZ-ben zajló fejleményeket, de elsősorban a Magyarországról elmenekültek segítése és a magyar emigráció újjászervezése foglalkoztatta.[39]

A Hammarskjöld ENSZ-főtitkárral szembeni kritika

1957 júniusában azonban Habsburg Ottó ismét nagyobb figyelmet fordított a szervezetre, hiszen ekkor került sor a magyar kérdéssel kapcsolatos jelentés közzétételére. Az egykori trónörökös azonban felháborítónak tartotta, hogy a dokumentum közzétételét követően heteken át nem történt semmi. Csupán 1957. augusztus 19-én jelentette be Dag Hammarskjöld ENSZ-főtitkár, hogy szeptember 10-ére összehívja a Közgyűlést a magyar kérdés megtárgyalására. Habsburg Ottó úgy vélte, hogy a késlekedést és lassú reagálást Washington érdektelensége és a nemzetközi szervezetet vezető svéd politikus személyes ambíciói okozzák. Az egykori trónörökös a főtitkári posztért újrainduló Dag Hammarskjöldöt azzal gyanúsította, hogy annak érdekében, hogy a szovjet támogatást is megkapja, nem kíván Magyarország kapcsán ujjat húzni Moszkvával. [40]

A svéd politikus számítása be is jött, mert 1957. szeptember 26-án egyhangú döntéssel, tehát a Szovjetunió támogatása mellett folytathatta 1953-ban megkezdett mandátumát. Habsburg Ottó egyébként a magyar ügytől függetlenül is rossz véleménnyel volt Hammarskjöldről. 1957. áprilisban külön szigo-

38 Kecskés D. 2006, 39.

39 Fejérdy 2023, 1022–1023.

40 Kecskés D. 2025, 49–50.

rúan titkos jellemzést írt a svéd ENSZ-főtitkárról.[41] A kétoldalas szöveget úgy vezette be, hogy a dokumentum „tartalma szigorúan titkosnak tekintendő; semmilyen körülmények között sem szabad közzétenni, vagy akár csak beszélgetésekben megemlíteni". Habsburg Ottó kizárólag válogatott döntéshozók számára kívánta eljuttatni az általa gyűjtött háttérinformációkat. Egyedül Franco tábornoknak küldte el személyesen ezt a dokumentumot, illetve Georg Waldburg-Zeil hercegen[42] keresztül a befolyásos osztrák szocialista politikus-diplomatának, későbbi kancellárnak, Bruno Kreiskynek, mert Bécs még 1957 júniusában sem döntött arról, hogy támogatja-e vagy sem Hammarskjöld újraválasztását. Habsburg Ottó reménykedett benne, hogy a semleges Ausztria az ENSZ-főtitkár új mandátuma ellen fog szavazni az írás elolvasása után. Az egykori trónörökös attól is tartott, hogy Hammarskjöld újraválasztásával nemcsak a magyar ügy kerül háttérbe, hanem a Kínai Népköztársaság a Biztonsági Tanácsban állandó tagságot nyerhet Tajvan helyett, és a szovjet érdekek így is erősödhetnek.[43]

Az ENSZ főtitkárára vonatkozó terhelő információkról Habsburg Ottó Marosy Ferencet is tájékoztatta, mert az egykori trónörökös a spanyol vezetéssel rajta keresztül érintkezett leginkább. Ezt jól bizonyítja, hogy a madridi követ már 1956 decemberében, egy Bakách-Bessenyey Györgynek küldött levelében élesen elítélte Hammarskjöld magatartását a magyar ügy kapcsán.[44] Marosy Habsburg Ottónak küldött levelében több alkalommal is kárhoztatta az ENSZ-főtitkár működését. Így például 1958. július 17-én kelt levelében többek között Hammarskjöld és az Egyesült Államok késlekedő, elodázó politikája következményeként magyarázta az iraki király és miniszterelnöke meggyilkolását is.[45] Marosy és Habsburg Ottó levelezésében kifejezetten negatív az ENSZ-főtitkár megítélése.

Az egykori trónörökös, aki már az 1956-os forradalom előtt is visszafogott lelkesedéssel követte Hammarskjöld működését, fontosnak tartott minden eszközt megragadni, ami a svéd politikus 1957-es újraválasztását megakadályozhatta. Habsburg Ottó különösen abban reménykedett, hogy az Egyesült Államok felé közeledő spanyol diplomácia esetleg hatást tud gyakorolni az amerikai körökre annak érdekében, hogy az ENSZ-főtitkár ne kapja meg mandátuma meghosszabbítását újabb négy évre.

41 HOAL: I-7-a-1957-4-7, Information Concerning Mr. Hammarskjöld.

42 Georg Waldburg-Zeil (1928–2015), német herceg, közgazdász. A család európai birtokain kívül Argentínában több mint 10 ezer hektár birtokosa, illetve Schwäbischer Verlag GmbH & Co. KG médiavállalat résztulajdonosa volt jelentős vagyonnal és befolyással.

43 HOAL: I-2-a, Georg Waldburg-Zeil (1957. június 19.).

44 MNL OL: P2066-53761-0962, Marosy Ferenc, Madrid, 1956. december 23.

45 HOAL: I-2-a, Marosy Ferenc, Madrid, 1958. július 17.

Az 1957 áprilisában kelt szigorúan titkos elemzés többek között 1953-ból származó svéd figyelmeztetésekre is utalt, amelyek már ekkor komoly kockázati tényezőként emlegették túlzott szovjetbarátságát és egyben (feltételezett) homoszexualitását. Habsburg Ottó ehhez még hozzáteszi, hogy amerikai informátorain keresztül tudomására jutott az is, hogy az ENSZ-főtitkár különösen szoros kapcsolatot ápol egy titokzatos bolíviai milliomossal, Lopez Guevarával, aki feltételezések szerint az 1949 körül Latin-Amerikába települt Müller-Arnfels névre hallgató német kommunistaszimpatizánssal, az ún. „Rote Kapelle" tagjával volt azonos, vagyis vélhetően Moszkva ügynöke. Az egykori trónörökös szerint ez a „titokzatos személyiség" Innsbruckban tevékenykedett, majd később Svájcban, illetve Észak-Olaszországban volt, majd teljesen eltűnt. Habsburg Ottó feltételezi, hogy szovjet ügynökről van szó, így Hammarskjöld és Guevara kapcsolata szerinte több mint gyanús, és magyarázatot adhat a magyar üggyel kapcsolatos időhúzásra.

1960 nyarán a zürichi egyetemen magyar fiatalok előtt tartott előadása után kérdésre válaszolva is élesen bírálta Hammarskjöldöt. Kijelentette többek között: „Nézze, hogyha az UNO [ENSZ] akkor az Assembly [ENSZ Közgyűlése] döntéseit elfogadta volna, Hammarskjöld azt tette volna, amit a közgyűlés kívánt volna tőle, talán még lehetett volna csinálni valamit. De volt akkor, és van ma is az UNO főtitkárságában valaki, aki nem kifejezetten barátja a magyar nemzetnek. […] És hát azon kívül az is tény, hogy a Hammarskjöld annyira szerette az arabokat és gyűlölte a zsidókat abban az időben, hogy inkább Szuezzel foglalkozott, mint a magyar forradalommal, a magyar forradalom nem érdekelte."[46]

Az egykori trónörökös később sem volt jó véleménnyel az ENSZ-főtitkárról. Úgy vélte, Hammarskjöld nemcsak az 1956-os forradalom kapcsán vallott kudarcot, de később a belga kongói harcok alatt is, hiszen egyike volt, aki kierőszakolta a nemzetközi szervezet katonáinak a jelenlétét, ami egy újfajta gyarmatosításhoz vezetett, és nem hozott sikert és boldogulást az ott élő embereknek.[47]

Erről a kérdésről Marosy Ferenccel is megosztotta a véleményét, amint erre fény derül a diplomata és az egykori trónörökös levelezéséből. A madridi magyar követség félhivatalos vezetője teljesen egyetértett Habsburg Ottóval a kongói események elemzését illetően. Marosy 1963-ban a spanyol rádió magyar adásában többek között elmondta, hogy „Moise Csombe, kongói politikus szabadságharcának egyik kimagasló epizódja volt, hogy az Egyesült Nemzetek hírhedt főtitkárát, Hammarskjöldöt, aki annak idején a magyar szabadságharc cserbenhagyásáért is felelős volt – az őserdőben repülőszerencsétlenség érte, és elpusztult. Hiába Isten nem ver bottal."[48] A beszéd teljes átiratát elküldte Habs-

46 Prőhle 2021, 203.

47 Habsburg 1963, 279.

48 HOAL: I-2-a, Marosy Ferenc, „Katangai nemzetgyilkosság" (1963. február 11.).

burg Ottónak is, aki ugyan erre a konkrét megállapításra nem reagált, de dicsérte a magyar diplomatát a madridi rádióban tartott műsoraiért.

A Hammarskjölddel kapcsolatos későbbi történeti munkák ugyan teljességgel nem támasztják alá a vádakat a főtitkárral kapcsolatban,[49] de a magyar üggyel szembeni ellentmondásos és inkább negatív attitűdjeire azonban azóta jeles kutatók is rámutattak.[50]

A spanyol ENSZ-képviselet mint fontos közvetítő szerv

Habsburg Ottó azonban nemcsak az ENSZ-főtitkárra neheztelt, hanem az egész intézmény tehetetlenségét és az önző nagyhatalmi politikai játszmákat is kritizálta. Az egykori trónörökös a magyar üggyel kapcsolatban rendkívül informált volt, amire kiterjedt levelezéséből is fény derül. Bakách-Bessenyey György Habsburg Ottó kérésére rendszeresen küldött jelentéseket a magyar emigrációról, de nemegyszer a nemzetközi szervezetnél zajló kérdésekről is tájékoztatta.[51] A legfontosabb összekötő ebben a kérdésben továbbra is Marosy Ferenc maradt. Habsburg Ottó a magyar diplomatán keresztül leginkább a spanyol diplomáciára számított. Spanyolország ENSZ-képviselete, amelyet 1956 és 1963 között José Félix de Lequerica y Erquiza[52] vezetett, rendszeresen támogatóan lépett fel a magyar ügy érdekében. Marosy 1957 decemberétől egy-két havonta küldött részletes beszámolókat – hol magyar, hol angol nyelven – Habsburg Ottónak, amelyekben külön kitért a magyar üggyel kapcsolatos közbenjárásaira is.[53] A madridi magyar félhivatalos követ minden évben az ENSZ Közgyűlés ülésszaka előtt elment a külügyminisztériumba, és kérte a spanyol kormány kiállását a „valódi Magyarország" mellett. Franco tábornok kormánya mindig a magyar ügy támogatása mellett foglalt állást, és Lequerica nagykövet, aki egyébként jó viszonyt ápolt Bakách-Bessenyeyvel is,[54] rendszeresen ennek megfelelően beszélt a Közgyűlés előtt. Spanyolország még 1963 után is hajlandó volt rendszeresen felszólalni a magyar forradalom eltiprásának ügyében, amikor az már

49 Lipsey 2013.

50 Nagy 2020.

51 Pl. HOAL: I-2-a, Bakách-Bessenyey György, Bakách-Bessenyey György levele Habsburg Ottónak (1956. március 29.).

52 José Félix de Lequerica y Erquiza (1891–1963) spanyol jogász, diplomata és politikus, aki 1944 és 1945 között külügyminiszter, 1951 és 1954 között Spanyolország washingtoni követe volt. 1955–1963-ig spanyol ENSZ-nagykövet.

53 Az első ilyen részletes beszámoló: HOAL: I-2-a, Marosy Ferenc, Marosy Ferenc: Havi Tájékoztató a madridi m. kir. követség működéséről (1958. január 31.).

54 MNL OL: P2066-53761-0866, Marosy Ferenc, Marosy levele Bakách-Bessenyey Györgynek (Madrid, 1957. szeptember 9.).

hivatalosan nem is szerepelt a Közgyűlés napirendjén.[55] Habsburg Ottó esetenként Marosyn kívül José Ignacio Escobar y Kirkpatrick spanyol író, politikus és publicista – aki 1949-től a Valdeiglesias márki nemesi címet viselte, és Franco tábornok közvetlen tanácsosa volt –, illetve Alberto Martín-Artajo Álvarez, 1945 és 1957 között külügyminiszterként szolgáló politikus segítségével próbált az ENSZ-ben zajló ügyekre hatni,[56] de kapcsolatban volt D. Antonio de Luna jogászprofesszorral is, aki 1957-ben járt New Yorkban, és érdeklődött a magyar ügy iránt. Az egykori trónörökös kiterjedt kapcsolataira támaszkodva mindent megtett, hogy a nemzetközi szervezetben Spanyolország ébren tartsa világ lelkiismeretét az 1956-os magyarországi forradalommal kapcsolatban.

Habsburg Ottó és a Lodge testvérek szerepe a magyar ügy kapcsán

Habsburg Ottó Madridra azért is támaszkodott, mert 1955 januárjától az Egyesült Államok itteni nagykövete John Davis Lodge – volt képviselő, Connecticut állam volt kormányzója, ismert színész – volt, akinek a bátyja, az egykori szenátor és alelnökjelölt, ifj. Henry Cabot Lodge 1953 februárjától az amerikai ENSZ-delegáció vezetőjeként tevékenykedett. Az egykori trónörökös úgy vélte, ki kell használni ezt a lehetőséget, hogy két fontos poszton egy testvérpár szolgál. Marosy Ferenc Madridban különösen jó kapcsolatot ápolt John Davis Lodgedzsal, aki egyébként 1947 szeptemberében Budapesten is járt, jó emlékeket őrzött a magyarokról, és tisztában volt a kommunista hatalomátvétel okozta problémákkal.[57] 1957. február 9-én Magyarország spanyolországi félhivatalos képviselője hosszan tárgyalt amerikai kollégájával az ENSZ Közgyűlése előtt lévő magyar ügyről. John Lodge hajlandó volt közvetíteni az észrevételeket nem csupán testvére, hanem Washington felé is. Marosy Bakách-Bessenyey Györgynek, de Habsburg Ottónak is megküldte másolatban azt a levelet, amit az amerikai nagykövetnek címzett.[58] John Lodge nagy szimpátiával követte a magyar ügyet, és készséggel közvetítette a hozzá eljuttatott, ezzel kapcsolatos információkat Washingtonba.[59] 1958 októberében Habsburg Ottót értesítette Marosy Ferenc, hogy a spanyolországi magyarság nevében gratulált John Lodge-on ke-

55 HOAL: I-2-a Marosy Ferenc, Marosy Ferenc: Negyedévi beszámoló a spanyol helyzetről és a madridi m. kir. követség működéséről,1963. július-szeptember (Madrid, 1963. szeptember 30.). 3.

56 HOAL: I-2-a Marosy Ferenc, Marosy levele Habsburg Ottónak (Madrid, 1958. december 2.).

57 Elutaztak az amerikai törvényhozók. *Kis Újság* 1947. szeptember 30. 2.

58 MNL OL: P2066-53761-0971-0972, Marosy, Marosy Ferenc levele és csatolmánya (Madrid, 1957. február 9.).

59 HOAL: I-2-a, Marosy Ferenc (1960. szeptember 30.).

resztül testvérének, ifj. Cabot Logde-nak, és megköszönte az amerikai ENSZ-delegáció vezetőjének a Közgyűlésen a magyar üggyel kapcsolatos elkötelezettségét.[60] 1959-ben a madridi amerikai követ megküldte magyar kollégájának testvére New Yorkban elmondott beszédét, és hangsúlyozta, hogy Washington nem fogja hagyni, hogy a magyar ügy feledésbe merüljön.[61] Marosy 1960 őszén mindazonáltal továbbította Habsburg Ottónak Bartók László – egykori magyar diplomata, 1945 és 1947 között bécsi követ, az Európai Rab Nemzetek Közgyűlésének tagja – jelentését, amelyet az ENSZ-ben zajló eseményekről írt. Ebben Cabot Lodge-dzsal kapcsolatban inkább negatív megállapításokat lehet olvasni. Bartók László szerint az amerikai diplomata még csak formálisan sem tett politikai kijelentést a szovjet katonai akcióval szemben 1956 októberében. „Ő volt az, aki 1956 november 2-án arra való hivatkozással, hogy a hírek szerint tárgyalások indulnak meg a budapesti kormánnyal a szovjet csapatok visszavonására vonatkozólag, szovjet indítványra és a többi nyugati szavazat ellenére, elhalasztatta a Biztonsági Tanács tárgyalását." Bartók úgy vélte, Cabot Lodge szép beszédeket mond, de a háttérben kompromisszumokat köt az oroszokkal.[62] Habsburg Ottó különleges érdeklődést mutatott az egykori bécsi követ jelentései iránt. Az egykori trónörökös saját véleményének megerősítését olvasta ezekben a levelekben. Habsburg Ottó természetesnek vette Cabot Lodge magatartását, mert már a kezdetektől úgy vélte, hogy az amerikai kormány inkább csak látszatpolitizálást folytat, de nem kívánja a *status quo*t felrúgni. Később, amikor az amerikai politikus diplomata már Vietnámban szolgált, az egykori trónörökös az országba tett látogatása kapcsán személyesen is kapcsolatba lépett vele, és viszonyuk inkább szívélyes volt.[63]

Habsburg Ottó és a magyar ügy lekerülése az ENSZ Közgyűlés napirendjéről

Habsburg Ottó már 1957-től elsősorban elvből ragaszkodott a magyar ügynek az ENSZ Közgyűlés napirendjén tartásához, de kevés reményt fűzött ahhoz, hogy ezzel érdemi változást lehet előidézni Magyarország számára és a hidegháborús nemzetközi helyzetet illetően. Így nem lepődött meg 1959. november 25-én, amikor Povl Bang-Jensen dán diplomatát, három nap keresés után, New Yorkban, az Alley Pond Parkban átlőtt jobb halántékkal találták meg. Az egykori ügyvéd halála, aki egyébként 1939 és 1948 között Dánia washingtoni nagykövetsé-

60 HOAL: I-2-a Marosy Ferenc (1958. október 1.).

61 HOAL: I-2-a Marosy Ferenc (1959. február 28.).

62 HOAL: I-2-a Marosy Ferenc (1960. október 28.).

63 HOAL: I-2-a Cabot Lodge (Saigon, 1966. szeptember 9.).

gén dolgozott, és 1949-től volt csak a nemzetközi szervezet munkatársa, jelentős visszhangra talált, és máig megoldatlan rejtély. Mindazonáltal erősen feltételezhető az idegenkezűség. A diplomata ugyanis, nem engedelmeskedve a feletteseinek, a magyar üggyel foglalkozó ún. Ötös Bizottság másodtitkáraként nem volt hajlandó kiadni a neveit azoknak a magyar menekülteknek, akiket kihallgattak. Az ENSZ főtitkára fegyelmi eljárást is indított ellene. Azon a napon találták meg holtan, amikor a magyar ügy tárgyalása napirenden volt a szervezet közgyűlése előtt.[64] Ez a tragikus esemény és ennek meglepő időpontja még inkább megerősítette Habsburg Ottót, hogy megérzése megalapozott volt. Az egykori trónörökös, aki még a háború alatt az Egyesült Államokból jól ismerte a magyar üggyel leginkább azonosuló dán diplomatát, és tisztában volt azzal, hogy milyen jelentőséggel bír, hogy nem volt hajlandó kiadni a meginterjúvolt 111 magyar menekült személyazonosságát, kezdetektől elutasította azt az állítást, hogy öngyilkos lett volna a magyar üggyel foglalkozó bizottság titkára. Később, 1960. június 18-án a zürichi egyetemen tartott előadásán kérdésre válaszolva kifejtette: „Én régen ismertem Bang-Jensent, talán 20 éve jól ismertem. És ha valaki azt meséli, hogy a Bang-Jensen öngyilkos lett, aki ismeri őt, az tudja, hogy ez nem igaz, ott egészen más erők működtek közre."[65] Habsburg Ottó egyébként azonnal az elhunyt diplomata családjának segítségére próbált sietni, de hamar felfedezte, hogy megelőzték. Barátja, gróf Hoyos János már a tragikus esemény nyilvánossá válásának napján elkezdte az adománygyűjtést.[66] Habsburg Ottó egyébként az egykori magyar mágnástól, Chorin Ferenctől értesült az akcióról.[67] Az adományozók kezdeti lelkesedése azonban csak rövid ideig tartott, mert 1960 februárjában Habsburg Ottó már azt a hírt kapta, hogy a gyűjtést befejezik, mert nem nagyon van adakozó.[68] Néhány hónappal később az egykori trónörökös arról értesült Hoyos gróf leveléből, hogy összesen 728 dollár gyűlt össze az elhunyt diplomata családjának megsegítésére.[69]

Bang-Jensen halálát követően Habsburg Ottó még inkább fenntartásokkal követte az ENSZ Közgyűlésén zajló eseményeket, de érdeklődése nem lankadt az ügy iránt. 1961-ben az egykori trónörökös jelezte Marosynak, hogy a volt bécsi követ, Bartók László magyar üggyel kapcsolatos jelentései érdeklik, és szeretne

64 Nagy 2005, 128–217.

65 Prőhle 2021, 203.

66 HOAL: I-2-a Hoyos János (1960. január 25.).

67 HOAL: I-2-a Chorin Ferenc (1959. december 14.).

68 HOAL: I-2-a Chorin Ferenc (1960. február 5.).

69 HOAL: I-2-a Hoyos János (1960. július 27.). Ehhez a leveléhez Hoyos János gróf csatolta Povl Bang-Jensen felesége köszönőlevelének másolatát is.

az egykori diplomatával személyesen ismét[70] kapcsolatba lépni, és ehhez kéri a segítségét.[71] Habsburg Ottó néhány hónappal később fel is vette a szálat a New Yorkban működő volt követtel. A Bartók László által készített elemzéseket, amelyek Marosyn keresztül jutottak el hozzá, mindig nagy érdeklődéssel olvasta. Az egyik ilyen levél ébresztette rá arra,[72] hogy a korszakban Dahomeynek hívott afrikai ország (ma Benin) 1962-ben már a magyar ügy napirenden tartása ellen kívánt szavazni. Habsburg Ottó ennek az információnak a birtokában fordult Maximilien Quenum-Possy-Berry francia–benini egykori szenátorhoz, hogy segítségét kérje.[73]Az egykori trónörökös francia ismerősén, a háború alatt hírszerző tevékenységet folytató normandiai grófon, François de la Noë-n[74] keresztül ismerte a politikust. Quenum szenátort Habsburg Ottó arra kérte, járjon közbe, hogy országa ne szavazzon a magyar ügy ellen az ENSZ Közgyűlésén 1962-ben, hiszen ezzel a népek önrendelkezése ellen tenne lépést, ami ha másért nem, Dahomey, azaz Benin függetlensége miatt sem elhanyagolható tényező. A szeptemberben kezdődő közgyűlési ülésszakon 43 szavazattal, 34 ellenében és 19 tartózkodás mellett a magyar kérdés továbbra is napirenden maradt, de már erősen kérdéses volt, hogy meddig. Habsburg Ottó már néhány hónappal korábban értesült arról, hogy az Egyesült Államok keresi a megállapodás lehetőségét a Kádár János vezette Magyarországgal,[75] és így az ENSZ-ben megjelenő magyar ügy sorsa várhatóan megpecsételődik. Támogatta azt a magyar emigráció által előkészített tiltakozó akciót, amelynek keretében főként amerikai segítséggel memorandumot kívántak terjeszteni az ENSZ Közgyűlésében. Eckhardt Tibor, mint a kezdeményezők egyike, rendszeresen informálta erről az egykori trónörököst.[76] Ezen felbuzdulva Habsburg Ottó 1962. augusztus 12-én több amerikai lapban (*Indianapolis Star*, *Lancaster Sunday News*) cikket jelentetett meg a magyar üggyel kapcsolatban.[77]

70 Bartók Lászlóval Habsburg Ottó 1947. októberében találkozott először, és folytatott komolyabb eszmecserét. Az egykori trónörökösnek már ekkor kiváló amerikai kapcsolatairól számolt be a magyar diplomata. Erről egy évvel később külön levélben is írt Habsburg Ottónak. HOAL: I-10-1948-1501, Bartók László (Genf, 1948. március 18.).

71 HOAL: I-2-a Marosy Ferenc (1961. január 7.).

72 HOAL: I-2-a Marosy Ferenc (1962. szeptember 6.).

73 HOAL: I-2-a Quenum-Possy-Berry (1962. szeptember 6.).

74 François Aubry de la Noë (1895–1968): francia író, diplomata, politikus. Normandiai gróf, Charles de Gaulle tábornok bizalmasa, kereszténydemokrata és konzervatív körökben mozgó, számos titkos misszióval megbízott személy, aki szoros kapcsolatban volt Habsburg Ottóval.

75 Borhi 2015, 175–217.

76 HOAL: I-2-a Eckhardt Tibor (1962. július 12.).

77 HOAL: I-2-a Eckhardt Tibor (1962. augusztus 17.).

Mint ismeretes, minden erőfeszítés hiábavaló volt, mert 1962. december 20-án az ENSZ Közgyűlés XVI. ülésszaka elfogadta az amerikai határozati javaslatot, és jóváhagyta Sir Leslie Munro, az ENSZ Közgyűlés Magyarországgal foglalkozó különmegbízottja újabb jelentését, amely helytelenítette, hogy a Szovjetunió és „a jelenlegi magyar rezsim" továbbra is figyelmen kívül hagyja a Közgyűlésnek a magyarországi helyzettel foglalkozó határozatait. Ezt a hajthatatlanságot mint akadályozó körülményt figyelembe véve, a korábbi határozatok elfogadása mellett olyan döntés született, hogy a Magyarországgal foglalkozó képviselő pozícióját meg lehet szüntetni, és a magyar ügyet le lehet venni az ENSZ Közgyűlésének napirendjéről. Habsburg Ottó nem lepődött meg ezen a fordulaton. Az egykori trónörökös, aki mindvégig sejtette, hogy az idő múlásával a nagyhatalmi érdekek szembenállása miatt a nemzetközi szervezet aligha fogja tudni a magyar ügyet örökre napirenden tartani, megerősítve érezte megérzéseit, és egyben a bekövetkezett változás táplálta ellenérzéseit az ENSZ-szel kapcsolatban.

1963. január 10-én Brüsszelben, a Diner Charlemagne nevű belga, a közös európai építkezést támogató szervezet rendezvényén Habsburg Ottó összefoglalta véleményét a nemzetközi szervezettel kapcsolatban. Többek között kijelentette, hogy az ENSZ a nagyhatalmak hibájából egy új világhatalom és a neokolonizáció eszközévé vált. Hangsúlyozta, hogy az „ENSZ a jelenlegi struktúrájában veszélyezteti a nemzetközi békét". Habsburg Ottó úgy vélte, hogy Európának bátran és egységesen kellene fellépnie ebben a világszervezetben, és nem szabad hagyni, hogy az ún. harmadik világ országait kihasználva erős, veszélyes ideológiai csoportok dominálják.[78] Egy évtizeddel később az *Új Európa* folyóiratban megjelent cikkében a magyar ügy sorsára is utalva a nemzetközi szervezet kapcsán elsősorban az Egyesült Államok felelősségét vetette fel. A következőket írta: „Amerikának el kell utasítania azt a kettős erkölcsöt, amely manapság az ENSZ cselekvéseinek valósággal a törvénye lett. Az önrendelkezési jog jelenleg – ha az ENSZ-hez igazodunk – gyakorlatilag azt jelenti, hogy a Szovjetunió kiszélesítheti befolyási övezeteit. Az érdekelt népeket senki sem kérdezi meg, sem a Szaharában, sem Rodéziában. Egyszerűen meghatározzák a számukra, minek és hogyan kell lennie. Ezzel szemben Amerikának ki kellene harcolnia, hogy biztosítsák a valódi be nem avatkozást és a népek egyenlőségét. Ha az ENSZ fórumaira meghívják a palesztinokat, akkor hallgassák meg a közép-kelet-európai népek, magyarok, szudétanémetek stb. panaszait is. Ha pedig ellenzik a beavatkozást, akkor ez vonatkozzék az oroszokra, az észak-vietnamiakra és a kubaiakra is."[79]

78 HOAL: I-4-b Diner Charlemagne (Brüsszel, 1963. január 10.).

79 Habsburg 1976, 5.

Összegző gondolatok

Habsburg Ottó, aki száműzetésben töltötte élete nagy részét, mindig nagy odafigyeléssel követte Ausztria és Magyarország sorsát. Nemcsak egyszerű megfigyelő volt, hanem kiterjedt kapcsolati hálóját felhasználva megpróbált segítségére lenni az egykori Osztrák–Magyar Monarchia utódállamainak. Az 1956-os forradalmat különösen fontos történelmi eseményként értékelte már az első napokban. Úgy vélte, hogy a magyar ügy előmozdítására a legalkalmasabb helyszín az ENSZ lehet. Habsburg Ottó már 1956 októberében, spanyol közvetítéssel szorgalmazta, hogy a magyarországi forradalom ügye a nemzetközi szervezet elé kerüljön. Az egykori trónörökös kezdeti lelkesedése azonban nagyon hamar alábbhagyott, látva az ENSZ tehetetlenségét. Habsburg Ottó már 1945-től bizalmatlanul tekintett erre a nemzetközi szervezetre, de különösen az 1950-es évek közepétől Hammarskjöld főtitkárságát rendkívül kritikusan szemlélte. Nem voltak illúziói, de nem adta fel a reményt, hogy a magyar politikai emigráció kiemelkedő személyiségeinek segítségével nyomást tudjon gyakorolni az ENSZ-re Magyarország kérdésében. Leginkább Spanyolországra tudott támaszkodni, itt talált a legnagyobb megértésre, ezért az itt működő félhivatalos nagykövetség és Marosy Ferenc szerepe különösen kiemelkedő volt. Ráadásul az a tény, hogy az Egyesült Államok madridi külképviseletének, valamint az ENSZ-be delegált küldöttségének a vezetője testvérpár volt, különleges lehetőséget kínált a magyar ügy előmozdítására. Habsburg Ottó nem csupán Spanyolországra támaszkodott, hanem más szálakon is megpróbálta a nemzetközi szervezetben Magyarország kérdését napirenden tartani. Az egykori trónörökös tisztában volt azzal, hogy nem érdeke egyik félnek sem a *status quo* megváltoztatása, de úgy gondolta, hogy legalább az a tény, hogy az ENSZ visszatérően foglalkozik a magyar üggyel, elősegítheti, hogy teljesen nem merüljön feledésbe a forradalom. Továbbá folyamatosan láthatóvá teszi a kommunista rendszerek álságosságát és brutalitását, miközben éberségre bátoríthatja a nyugati világot, és akár hosszú távon a keleti blokkban is erjedést hozhat. 1962-ben, amikor Magyarország kérdése véglegesen lekerül a nemzetközi szervezet napirendjéről, Habsburg Ottó számára ismételten megerősítést nyert az a tény, hogy az ENSZ a nagyhatalmak játszótereként működik, és ideológiai harcok helyszíne, amely inkább veszélyezteti a világbékét, mintsem a konfliktusok megfelelő kezelését tudná előmozdítani. Az egykori trónörökös az ENSZ működésének problémái kapcsán leginkább az Egyesült Államok felelősségét vetette fel, nem csupán az 1960-as években, hanem később is. Habsburg Ottó úgy vélte, hogy a nemzetközi szervezet számára leginkább az értékorientált, egységes európai fellépés lehetne célravezető, adhatna pozitív impulzust.

Levéltári források

Habsburg Ottó Alapítvány (Budapest, HOAL), Habsburg Ottó Gyűjtemény

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest, MNL OL)

Bakách-Bessenyey György iratai, P2066. Mikrofilm (MF) 53673 Marosy Ferenccel folytatott levelezés.

Országos Széchényi Könyvtár (Budapest, OSZK), Magyar Mozgóképkincs Megismertetéséért Alapítvány (MMMA)

Bokor Péter és Hanák Gábor hosszú éveken át (1977–2005) több alkalommal is folytatásos interjút készítettek Habsburg Ottóval, amelynek rövid, szerkesztett részét televíziós adásban, illetve az *Isten akaratából* című filmben közreadták. A teljes, vágatlan interjúk eddig nem kerültek közlésre. A tanulmányban ezekből a nyers videóanyagokból idézek, megjelölve a pontos időpontot, ahonnan az adott témában elhangzott mondatok a felvételen hallhatók. – Országos Széchényi Könyvtár (a továbbiakban: OSZK), Történeti Interjúk Tára, Magyar Mozgóképkincs Megismertetéséért Alapítvány (a továbbiakban: MMMA), Habsburg Ottó Interjúk, 0451_11_HO_980208. Pöcking, 1998. február. 8.

Felhasznált irodalom

Anderle 2000

Anderle Ádám: 1956 és a spanyol katonai beavatkozás kérdése. In: *Magyarország és a hispán világ*. Szerk. uő. Szeged, Hispánia, 2000 (MTA-SZTE Hispanisztika Kutatócsoport: Kutatási közlemények II).

Anderle 2002

A Marosy-iratok. Magyar királyi követség Madridban 1948–1957. Szerk. Anderle Ádám. Szeged, 2002.

Baier–Demmerle 2002

Baier, Stephan – Demmerle, Eva: *Habsburg Ottó élete*. Budapest, Európa, 2002.

Békés 1994

Békés Csaba: Az Egyesült Államok és a magyar semlegesség 1956-ban. In: *Évkönyv III. – 1994*. Budapest, 1956-os Intézet, 1994. 165–178.

Békés 2006

Békés Csaba: *Az 1956-os magyar forradalom a világpolitikában*. Budapest, 1956-os Intézet, 2006.

Békés – Kecskés D. 2006

Az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének a magyar üggyel foglalkozó határozatai, 1956. november – 1962. december. In: *A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben 1956–1963*. Szerk. Békés Csaba – Kecskés D. Gusztáv. Budapest, ENSZ Társaság, 2006. 117–137.

Borhi 2015
Borhi László: *A nagyhatalmi érdekek hálójában. Az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolata a második világháborútól a rendszerváltásig*. Budapest, Osiris – MTA BTK TTI, 2015

Bullitt–Kennan 1972
For the President: Personal and secret. Correspondence between Franklin D. Roosevelt and William C. Bullitt. Eds. Orville H. Bullitt – George F. Kennan. Boston, Brown and Company, 1972.

Fejérdy 2021
Fejérdy Gergely: Habsburg Ottó és az 1956-os forradalom. *Századok* 155. évf. (2021) 5. sz. 1003–1024.

Ferrero–Dolores 2018
Ferrero, Blanco – Dolores, Maria: *La Revolucion Hungara de 1956. El despertar democratico de Europa del Este.* [Huelva], Universitad de Huelva, 2018.

Fiziker 2010
Fiziker Róbert: *Habsburg kontra Hitler*. Gondolat, Budapest, 2010.

Habsburg 1963
Habsburg Ottó: *Européens et Africains. L'entente nécessaire.* Paris, Hachette, 1963.

Habsburg 1965
Habsburg Ottó: Az igazi béke alapja. *Új Európa* 7. évf. (1965) 8. sz. 8–9.

Habsburg 1976
Habsburg Ottó: Pax Americana, ahogy én látom. *Új Európa* 15. évf. (1976) 4. sz. 5–7.

Habsburg 1979
Habsburg Ottó: *Jalta*. München, Griff, 1979.

Kecskés D. 2007
Kecskés D. Gusztáv: *Franciaország és a magyar forradalom 1956*. Budapest, História – MTA Történettudományi Intézete, 2007.

Kecskés D. 2025
Kecskés D. Gusztáv: *Humanitárius akció globális méretekben. Az 1956-os magyar menekültek nemzetközi befogadása*. Budapest, BTK TTI – NEB, 2025.

Marosy 1981
Marosy Ferenc: *A madridi m. kir. követség története az emigrációban 1949–1969*. Kézirat. 1981 (Külgazdasági és Külügyminisztérium Bánffy Miklós Szakkönyvtár).

Nagy 2005
Nagy András: A Bang-Jensen ügy. '56 nyugati ellENSZélben, Budapest, Magvető, 2005.

Nagy 2020
Nagy András: *Halálos együttérzés. A „magyar ügy" és az ENSZ. 1956–1963*. Budapest, Kossuth, 2020.

Lipsey 2013
Lipsey, Robert: *Hammarskjöld: a Life*. Michigan, University of Michigan Press, 2013.

Prőhle 2021
Prőhle Gergely (szerk.): *Habsburg Ottó és a rendszerváltozás*. Budapest, Habsburg Ottó Alapítvány, 2021.

Schweitzer 2013
Schweitzer András: Öt emigráns ötletel – Edvard Beneš, Eckhardt Tibor, Habsburg Ottó, Milan Hodža és Władysław Sikorski konföderációs terve a második világháború idején. In: *Doktorandusz hallgatók I. konferenciája, 2012. május 9*. Eger, Líceum, 2013. 75–90.

Szekér 2023
Szekér Nóra: Magyar Királyi Követség Madridban, 1949–1957. In: Herczeg Lili – Vasbányai Ferenc (szerk.): *Habsburg Ottó Alapítvány éves beszámoló 2023*. Budapest, Habsburg Ottó Alapítvány, 2023. 163–170.